

Motion till riksdagen 2017/18:3429

av **Lars-Axel Nordell m.fl. (KD)**

Vattnets kretslopp

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken är kapabla till i nuvarande processer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de viten som åläggs för brister i enskilda avlopp ska tillfalla kommunen i stället för staten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska kunna föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller miljö- och hälsokraven, utan att detta medför en skyldighet för kommunen att ordna kommunalt va i bebyggelsen i fråga, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp och att, om detta ändå sker, den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp bör beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för som i dag på 10 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den enskilde som redan har ett fungerande avlopp inte ska behöva betala anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats in till nätet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner inte ska vara tvingade att ta över va-ansvaret i samlad bebyggelse och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kraven på kemisk rening i enskilda avlopp och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om subventionering av statliga lånegarantier till fastighetsägare med begränsad ekonomi och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om funktionskontroll av enskilda avlopp 12–24 månader efter installation och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en avloppsskatt inte ska införas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett kraftfullt forsknings- och innovationsarbete inom va-sektorn och tillkännager detta för regeringen.

Fördämningar i vattendrag

Det är angeläget att skapa fria vägar för vandringsfisk, inte minst ålen, vars bestånd har minskat kraftigt och där vattenkraften pekats ut som den viktigaste orsaken till minskningen. Här krävs att olika angelägna intressen vägs mot varandra på ett klokt sätt.

År 2012 slog Mark- och miljööverdomstolen fast att gamla privilegiebrev och urminneshävdar inte kan jämföras med tillstånd enligt miljöbalken. Beslutet innebar en ny tolkningspraxis av den då 15 år gamla miljöbalken. Även för sådana anläggningar som uppförts innan det infördes krav på tillstånd måste ägaren nu söka tillstånd för. Avsaknaden av offentlig finansiering för privatägda anläggningar medför att enskilda drabbas av orimliga ekonomiska konsekvenser. Enskilda dammägare tvingas välja mellan att investera mångmiljonbelopp eller att återställa den ursprungliga miljön, med omfattande skador på kulturmiljö, jordbruk och tredje man som följd. Ett konsekvent utrivande av alla dammar som anses sakna tillstånd utifrån Mark- och miljööverdomstolens prejudikat skulle emellertid få orimliga konsekvenser. Prima åkermark skulle läggas under vatten och även stora kulturvärden hotas. Exempel finns på att flerhundraåriga dammar hotas av rivning med konsekvensen att exempelvis gamla bruksmiljöer förloras. På många platser har fördämningen i sig skapat livsmiljöer som skulle försvinna om dammen försvann. Borttagande av dammar kan också innebära ökad översvämningrisk nedströms eller torrläggning av sjöar uppströms. Även grundvattennivåer, och därmed vattenföringen i kringliggande brunnar, påverkas.

Många småskaliga vattenkraftsproducenter riskerar konkurs på grund av att de varken har råd att avveckla sin verksamhet eller genomföra de åtgärder som länsstyrelserna kräver. Länsstyrelserna tvingar nu dammägare att investera mångmiljonbelopp för att återställa den ”ursprungliga” miljön, även då dessa åtgärder medför omfattande skador på kulturmiljö, jordbruk och tredje man.

Miljöministern har, i svar på muntliga och skriftliga frågor i riksdagen, tonat ner problemet. Länsstyrelserna har också tagit regeringens erinran med jämnmod. I Västra Götalands län upphävdes i början av 2017 det moratorium för omprövningar som rådde under 2016. I Örebro fortsätter länsstyrelsen att hota med att förbjuda verksamhet som inte söker tillstånd för att få fortsätta, även då verksamhet bedrivits i hundratals år och tillstånd alltid funnits enligt då gällande regler.

I den energipolitiska överenskommelse som ingicks i juni 2016 mellan S, M, MP, C och KD ska vattenkraftsbranschen genom en fondlösning finansiera kostnaderna för omprövning av vattenverksamheter. I stora drag innebär detta att vattenkraftföretagen solidariskt samlar in pengar till en fond. Medel fördelas sedan från fonden bland

kraftverksägarna i förhållande till deras kostnader för nya tillstånd och miljöåtgärder, efter att en självrisk räknats av. Kostnaderna för de produktionsförluster som uppstår till följd av åtgärderna ska producenterna stå för i fråga om upp till 5 procent av produktionsnivån, därutöver ska staten stå för kostnaderna. Denna femprocentsregel tillämpas sedan tidigare. Våren 2017 meddelades att denna fond startar tidigast i januari 2018. Fonden ska finansiera större delen av kostnaderna för miljöåtgärder och produktionsbortfall för småskaliga vattenkraftverk som tvingas riva ut sina dammar.

Regeringen har i skr. 2016/17:75 rapporterat att man utifrån tillkännagivandet i regleringsbrevet till Havs- och vattenmyndigheten kräver ett återrapporteringskrav om ”att redovisa genomförda insatser med att utveckla en strukturerad dialogform och en plan för vägledning för miljöanpassning av vattenkraftens vattenverksamheter med syfte att underlätta delaktighet och dialog i arbetet med att identifiera lämpliga åtgärder för miljöanpassning utan betydande inverkan på balans- och reglerkraften”. Utifrån Energikommissionens arbete utsände regeringen i juni promemorian Vattenmiljö och vattenkraft (dnr M2017/01639/R) för remissförfarande till 2 oktober 2017. Promemorian föreslår att vattenverksamheter ska underställas en omprövning gentemot dagens miljöregler för verksamheten.

Kristdemokraterna stöder inriktningen att undanröja hinder för vandringsfisk. Samtidigt anser vi att arbetet måste ske med en balans mellan miljönyttan och andra intressen. Kristdemokraterna vill att kulturmiljö, småskalig vattenkraft och den enskilda äganderätten ska uppvärderas. Därför måste prövningen av dammar göras på ett sätt som framstår som rimligt och genom att en avvägning görs från fall till fall. Ofta kan det visa sig att hänsynen till det lokala näringslivet, näringsfriheten, kulturmiljön, jordbruket eller andra naturvärden talar för att verksamheten bör fortsätta i befintlig form.

Vattenkraften är förnybar och fri från miljöskadliga utsläpp. Totalt står den småskaliga vattenkraften för 4,3 TWh årlig produktion. Detta motsvarar Göteborgs årliga elanvändning. Vattenkraften är viktig för att reglera variationer och därmed bevara balansen i elnätet. Därigenom har den småskaliga vattenkraften större betydelse för elförsörjningen än dess andel av produktionen utvisar. Energimyndigheten bedömer att vattenkraftens roll i framtiden kommer öka.

En annan aspekt, som är värd att nämna, är att länsstyrelsernas offensiv även riktar sig mot fördämningar som inte har koppling till elproduktion, och som därför inte omfattas av den nya fonden. Dessa dammar har ofta stora kulturvärden, exempelvis bruk och kvarnar. En del är flera hundra år gamla. Trots att de innehar skriftliga tillstånd måste de nu rivas ut. Risken blir översvämningar nedströms, förlust av öppna vattenytor uppströms samt förlorade biotoper och kulturhistoriska värden.

Kristdemokraterna har sedan problemet uppdagats försökt skapa rim och reson i hanteringen av dessa dammar, bland annat i samband med den energipolitiska överenskommelsen.

Effektivare reningsverk

I läkemedel som säljs i Sverige finns tusentals aktiva ämnen och förbrukningen ökar. Läkemedlen utsöndras ur kroppen och hamnar i våra avloppssystem. Dagens reningsverk klarar inte att bryta ned alla läkemedelsrester utan många följer med det

renade avloppsvattnet ut i naturen mer eller mindre opåverkade. Det är ännu oklart exakt hur läkemedelsresterna påverkar människans och inte minst barnens hälsa, men forskning har visat att de kan påverka fiskar och andra vattenlevande organismer negativt.

Kristdemokraterna vill att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som reningsverken inte är kapabla att rena med nuvarande processer. Detta kan exempelvis göras genom pilotprojekt runt om i landet. Naturvårdsverket fick i december 2015 i uppdrag att, i nära dialog med Havs- och vattenmyndigheten, Läkemiddelverket och Kemikalieinspektionen, utreda förutsättningarna för användning av avancerad rening i syfte att avskilja läkemedelsrester från avloppsvatten för att skydda vattenmiljön. Uppdraget redovisades i april 2017. Naturvårdsverket konstaterar i rapporten¹ att det finns ett behov av att införa avancerad rening av läkemedelsrester i avloppsvatten. Sådan rening skulle även medföra rening av andra oönskade ämnen.

Enligt den grova skattning som Naturvårdsverket gör skulle den extra kostnaden för att reducera läkemedelsrester från avloppsvatten ligga mellan 0,75 och 15 kr/m³, beroende på teknikval och reningsverkets storlek. Kostnaden för dagens rening av avloppsvatten ligger på mellan 2 och 8 kr/m³, beroende på storleken på avloppsreningsverket. Räknat på alla avloppsreningsverk i Sverige skulle totalkostnaden för den nya tekniken uppgå till mellan 1,5 och 10 miljarder kronor per år, vilket motsvarar 200 till 1 300 kronor per person och år och innebär en ökning av vaktkostnaden på mellan 10 och 50 procent. Generellt är reduktionen i de föreslagna kompletterande teknikerna runt 90 procent för de undersökta ämnena.

Låt viten tillfalla kommunen

Det förekommer att kommuner inte prioriterar att inspektera avlopp för att kontrollera att de uppfyller kraven. Följden blir onödigt läckage av orenat vatten ut i vattendrag och marker, med negativa miljöeffekter som följd. Det behövs incitament för kommunerna att genomföra regelbunden kontroll av enskilda avlopp. Vi föreslår därför att i de fall brott mot miljöbalken upptäcks i samband med kontroll av ett enskilt avlopp bör vitet som åläggs fastighetsägaren tillfalla den aktuella kommunen. Idag tillfaller de staten, medan det är kommunerna som har kontrollansvar.

Öka möjligheterna till godkända enskilda avlopp

Föreläggande att åtgärda enskilda avlopp i samlad bebyggelse

Konsekvensen av att lagen om allmänna vattentjänster, anläggningslagen och miljöbalken juridiskt ”krockar” resulterar i att många kommuner undviker att förelägga enskilda husägare att åtgärda ej godkända avlopp om fastigheterna ingår i ett ”större sammanhang”. I juridisk praxis har även små samhällen med omkring 15 hus ansetts

¹ Rapport 6766, 2017.

utgöra större sammanhang. I större sammanhang är det kommunens ansvar att ordna vatten och avlopp och att ta ut en avgift för detta. Denna avgift är ofta hög – i storleksordningen 250 000 kronor per hushåll – och drabbar alla fastighetsägare i den aktuella bebyggelsen. Av hänsyn till övriga fastighetsägare och de kommunala va-bolagens ekonomi avstår därför kommunen ofta från att inventera avloppen och därmed riskera att ta över ansvaret för vatten och avlopp. Konsekvensen blir att det i praktiken är svårt att tvinga en enskild fastighetsägare i samlad bebyggelse att åtgärda ett ej godkänt avlopp. Det behövs därför ett regelverk som gör det möjligt att fortsätta med enskilda avlopp på landsbygden, men att dessa, även då de ligger i samlad bebyggelse, ska kunna föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller miljö- och hälsokraven.

Skydd mot tvångsinlösen av godkända avlopp

Många fristående hus har idag avlopp som inte är godkända, dvs inte uppfyller de krav som gäller sedan 1969. Detta är ett problem ur miljö- och hälsosynpunkt. Kommunen har tillsynsansvaret för dessa avlopp men avstår i praktiken från att göra tillsyn inom sådana områden där man tror att man någon gång ska dra in kommunalt va. Detta för att kommunen inte vill tvinga den enskilde att göra en investering som sedan är förgäves.

Den enskilde behöver försäkras om att inte drabbas av ytterligare kostnader om han/hon på eget initiativ installerar ett godkänt avlopp. Därför behöver den enskilde ha en garanti mot att stå för kostnader om kommunen i ett senare skede bestämmer sig för att dra ut kommunalt va till huset. Den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav ska i normalfallet inte påtvingas ett kommunalt avlopp. Om detta ändå sker, bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år, i stället som idag på 10 år.

Kristdemokraterna anser att den enskilde som redan har ett fungerande avlopp inte ska behöva betala anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats upp mot nätet. Detta skulle skapa större trygghet hos den enskilde. Om man senare vill ansluta sig borde anslutningsavgiften justeras med KPI-utvecklingen. Kommunerna borde också bli bättre på att informera fastighetsägarna om att de har rätt att dela upp betalningen på en tioårsperiod.

Kommunen ska inte tvingas ta över va-ansvaret

Motsvarande behöver också gälla omvänt, dvs att kommuner inte ska vara tvingade att ta över ansvaret för va i samlad bebyggelse. Idag kan en enskild kräva att kommunalt va dras ut om huset ligger inom samlad bebyggelse. För Norrtälje kommun, som är ett betydande exempel, skulle detta innebära att nytt kommunalt va dras till 388 bebyggda områden. Norrtälje kommun planerar i nuläget att åtgärda 12 av dessa områden till år 2020. Med enbart dessa planerade åtgärder beräknas anslutningsavgiften i Norrtälje stiga med 5 procent per år fram till år 2020. Totalt beräknas bruksavgiften öka med 147 procent och anslutningsavgiften med 47 procent under kommande åttaårsperiod i kommunen. Även här är det lagen om allmänna vattentjänster som spökar, eftersom den säger att det ska vara kommunalt va i samlad bebyggelse.

Samverkan mellan fastighetsägarna som alternativ på landsbygden

Nuvarande lagstiftningen säger att vatten och avlopp alltid är ett kommunalt ansvar vid bebyggelse i större sammanhang. I mindre kommuner med snabb tillväxt blir kostnaden för kommunens investeringar i va mycket hög om lagen ska följas. Kostnaden för att dra ut kommunalt va blir ofta betydligt högre än om fastighetsägarna själva ordnade godkända lösningar. Kommunen ska finansiera utbyggnaden och ökade driftskostnader genom va-taxan, som därigenom riskerar att bli orimligt hög. Detta leder till att kommunen ogärna planlägger ny samlad bebyggelse utanför befintligt va-nät, vilket hämmar tillkomsten av mindre byar.

Kristdemokraterna välkomnar att regeringen nu tillsatt en utredning för att komma till rätta med de problem som föreligger. Vi hoppas att detta ska skapa en större flexibilitet i lagstiftningen, vilket minskar kostnaden för både kommuner och enskilda fastighetsägare samtidigt som det förenklar byggnation på landsbygden.

Kraven på kemisk rening

Kraven på kemisk rening av de enskilda avloppen är idag fyrkantiga. I Finland har man mer flexibla regler om man bor avsides och långt ifrån ett vattendrag. Enligt HaV står de små avloppsanläggningarna för nästan lika mycket utsläpp av fosfor till havet (15 procent av de svenska antropogena utsläppen) som de större kommunala reningsverken (18 procent). Som andel av den totala fosfortillförseln till Östersjön beräknas enskilda avlopp i Sverige stå för max 1 procent av fosforbelastningen i Östersjön, omkring 287² av cirka 30 000³ ton. I beräkningarna har man dock inte tagit hänsyn till att en del av den fosfor som släpps ut, från framförallt de markbaserade anläggningarna, fastnar i marken på vägen mot havet (retention), varför de enskilda avloppens andel av miljöpåverkan på Östersjön är ännu mindre. På näringsfattiga marker kommer i princip ingenting av fosfor i avloppet att nå ut i havet eller övergödda vattendrag.

Enligt HaV:s förslag till ny förordning⁴ ska kravet på fosforrening sänkas från 70 till 40 procent. För avsides belägna hus på näringsfattiga marker borde kravet på fosforrening kunna slopas helt. Enligt HaV ska man dock hålla i minnet att det allmänna rådet är just ett allmänt råd och prövningsmyndigheten har hela tiden haft möjlighet att ställa lägre krav än normal skyddsnivå när det har bedömts som befogat.

Fastighetsägare med begränsad ekonomi

Många ej godkända enskilda avlopp ägs av äldre personer eller andra med små ekonomiska resurser. Investeringen för att installera ett godkänt avlopp kan vara orimligt betungande eller omöjlig att genomföra för dessa fastighetsägare. Vi föreslår därför att statliga lånegarantier till dessa fastighetsägare ska subventioneras. Det är den enskildes avgift för lånegarantin som ska kunna sättas ned.

² ”Styrmedel för en hållbar åtgärdstakt av små avloppsanläggningar”, HaV 2013.

³ Havet.nu.

⁴ <https://www.havochvatten.se/download/18.7bb4ad22156f6eab616764d4/1473417691035/forfattningsfor-slag-for+avloppsanlaggningar-20160909.pdf>.

Kvalitetskrav på enskilda avlopp

Det har visat sig att många nyinstallerade enskilda avlopp inte håller vad som utlovats. Därför bör en funktionskontroll genomföras efter 12–24 månader för att säkerställa att reningsgraden är tillfredsställande.

Nej till avloppsskatt

År 2013 föreslog Havs- och vattenmyndigheten (HaV) införandet av en avloppsskatt för enskilda avlopp, som skulle uppgå till 3 000–10 000 kronor per år för fastigheter med ej åtgärdade enskilda avlopp. HaV bedömer fortfarande att det behövs ett ekonomiskt incitament i form av en skatt eller avgift för att motivera fastighetsägarna att själva ta initiativ till att rätta till sina anläggningar och därmed nå en högre åtgärdstakt på sikt⁵.

Kristdemokraterna tillbakavisar förslaget om en avloppsskatt. Det bör däremot vara krav på att uppgradera ej godkända enskilda avlopp när huset ska renoveras eller säljas.

Utveckling inom va-sektorn

Det behövs ett kraftfullt forsknings- och innovationsarbete inom va-sektorn för att långsiktigt säkra hållbara vattentjänster. Dessa tjänster omfattar vitala områden för ett fungerande samhälle. För detta krävs ökade satsningar på hållbarhetsfrågor som vatten, klimat och miljö. Det finns stora potentiella vinster vid sidan av miljö- och hållbarhetsaspekterna i en sådan riktad satsning för va-sektorn, som är stor, kunskapsintensiv och i många delar ligger långt framme internationellt. Satsningar på forskning och innovation i va-sektorn kan stärka Sverige som forskningsnation, leda till nya företag, fler arbetstillfällen och ökade exportintäkter. Framför allt skulle forskning i va-sektorn kunna leda till billigare reningsteknik, vilket skulle minska den ekonomiska bördan på landets småhusägare. Det behövs fler testanläggningar och fler doktorander som studerar hur olika reningsanläggningar fungerar under olika förhållanden. Ny teknik ska inte tystas ned, utan lyftas fram och testas.

Lars-Axel Nordell (KD)

Emma Henriksson (KD)

Roland Utbult (KD)

Magnus Oscarsson (KD)

Annika Eclund (KD)

⁵ <https://www.havochvatten.se/download/18.7bb4ad22156f6eab616764d4/1473417691035/forfattningsfor-slag-for+avloppsanlaggningar-20160909.pdf>